

Redaktionelt forord

- Krig

Danmark er et krigsførende land. Det er dog forholdsvis let at overse. Her er hverken rationeringsmærker, mørklægningsgardiner eller grandiose støtteerklæringer til rigets forsvar. Alligevel bliver det i disse år langsomt tydeligere, at krigens virkelighed presser sig på. Ikke mindst dokumentarfilmen *Armadillo* har bidraget til, at den blodige alvor, som Danmark også er en del af, blev rykket ind i centrum af debatten. Den danske offentlighed blev tvunget til at forholde sig til unge mænd, som ikke passede ind i billedet af rolige og upartiske politibetjente med lidt større våben og i grønnere tøj. Vi så soldater, som befandt sig i skudlinjen – og som agerede derefter.

Omtrent samtidig begyndte man politisk at diskutere en officiel *veteranpolitik* for de soldater, der kom hjem fra krig med ar på krop og sjæl, og man indførte en officiel flagdag for soldater 5. september. Dette kan ses som et tegn på, at den danske krigsdeltagelse er blevet mere nærværende og synlig. Udviklingen burde ikke komme som en overraskelse; Danmark har de sidste 15-20 år haft en øget militærindsats i eks-Jugoslavien, Afghanistan, Irak og senest (med enstemmig vedtagelse i folketinget) i Libyen. Vi har haft en principiel diskussion om, hvorvidt danske tropper må udlevere fanger i Afghanistan og Irak til lande, som kunne tænkes at benytte sig af tortur, og her ved redaktionens afslutning debatteres det heftigt, hvorvidt man i Danmark kan benytte sig af oplysninger, der er fremkommet via tortur, eller om det endda selv i særlige situationer skal være tilladt at benytte tortur. Meget aktuelt diskuterer **Morten Dige** i dette nummer netop det tankescenarie, der ofte bruges til at legitimere tortur, nemlig forestillingen om *den tikkende bombe*.

Krig har altid været en central del af den menneskelige tilværelse. Som **Kasper Hedegård Schiølin** indleder sin artikel i dette nummer med, så ved vi fra nogle af vore allertidligste kilder, fra hule- og vasemalerier, at mennesker altid har betjent sig af våben til både jagt og krigsførelse. Man kunne på mange måder hævde, at krig er en essentiel del af den menneske-

lige socialitet, og på mange måder har været en af de vigtigste drivkræfter i den historiske udvikling samt i etableringen af såvel territorial-, national- og velfærdsstater som i udviklingen af ikke bare våben, men også biler, fly, walkie-talkier, computere, internet osv. **Gorm Harste** illustrerer her i nummeret, med udgangspunkt i den historiske sociologi om statsdannelse, at militære revolutioner, særligt de dyre skydevåben, kanoner, krigsskibe og fæstninger, har været en drivende faktor for udviklingen af skatteinddrivning, ressourcehåndtering og dertil hørende administrativ og politisk organisering. Dette forhold kan illustreres af en vending, der tilskrives en af hovedrepræsentanterne for den historiske sociologi, Charles Tilly: *States make war, and war makes states* (stater laver krig og krig laver stater) (se f.eks. Tilly 2010; 1990).

I dag fokuserer diskussionen om krig også på det den tyske historiker og politiske teoretiker Herfried Münkler har kaldt *De nye krige* (Münkler 2007). De voldelige konflikter, der dominerer verden i dag, såsom terrorisme, pirateri, etniske konflikter, borgerkrige, humanitære interventioner osv. hævdes ikke at være egentlige *krige*, idet de ikke foregår mellem afgrænsede, politiske enheder, og som sådan ikke har noget formål og derfor principielt kan fortsætte i det uendelige. En sådan kritik er udtryk for en opfattelse af krig, som den blev fremført af den nok mest berømte krigstænkner nogensinde, Carl von Clausewitz. I hans posthumt udgivne værk *Vom Kriege* (Om krig) fra 1832 hedder det meget berømt, at krig er en "[...] fortsættelse af politikken med andre midler" (Clausewitz 2010: 41).

I sin introduktion til den danske ny-oversættelse af Clausewitz' klassiker, argumenterer Mikkel Thorup for, at Clausewitz giver det første, og et af de bedste, bud på en forståelse af, hvad krig egentlig er, og at vi må forstå begrebet om politik bredere end blot at være det, der udføres af territoriale nationalstater (Thorup 2010). Dermed kan man kalde de såkaldte *nye krige* for krige – også selvom de ikke udføres af anerkendte suveræne stater. Krig er, ligesom politik, noget der er uafhængigt af territoriale nationalstater og foregår på mange andre planer.

Clausewitz' pointe er, at krigen så at sige har sin egen logik, der, hvis den ikke blev begrænset af ydre forhindringer, som f.eks. politisk styring, 'krigens tåge' og territoriale, mandskabsmæssige, og organisatoriske begrænsninger, ville udvikle sig til en total krig. Krig handler således også om mere end blot de enkelte slag, fordi en krigs tyngdepunkt vil forskyde sig væk fra slagmarken og i retning af andre faktorer, som f.eks. den folkelige opbakning, troppernes moral eller finansiell opslidning, hvilket også er

Gorm Harstes udgangspunkt her i nummeret.

Andre vil derimod mene, at det ikke er politikken, der styrer krigen, men at det omvendt er krigens logik, der styrer politikken. Michel Foucault har bl.a. vendt Clausewitz' berømte diktum om, og kaldt politikken en fortsættelse af krigen med andre midler (Foucault 2004: 15). På samme måde fremhæver den historiske sociologi krigens betydning for statsdannelse. Krig har efter denne opfattelse en vigtigere, dybere og mere central betydning for vores menneskelige eksistens og vores samfund end vi umiddelbart forestiller os det.

Det er måske denne indsigt, der er på vej til at åbne sig i Danmark med vores erkendelse og diskussioner af krigens formål, midler og konsekvenser. Danmark er – og har historisk altid været – et land, der var rustet til krig. Og det har måske haft større betydning for vores samfund end vi vil vedkende os?

Bidrag

I første sektion af temanummeret ønsker vi netop at træne vores blik i at finde krigens spor i Danmark. Vi lægger i første omgang det analytiske arbejde på hylden og indleder med essayet ”At opleve krig i Danmark”. I en refleksion over, hvordan det er at bo i en krigsførende nation op søger **Marie Møller Kristensen** de spor, som Danmarks krige har efterladt. Selvom det ganske vist er et utraditionelt greb at lade et essay indlede et akademisk tidsskrift, så ønsker vi fra starten at minde om, at Danmarks rolle i fortidens krige stadig er præsent i vores byrum, på vores museer og i vores sprog og bevidsthed, hvilket man som nævnt alt for let kan glemme.

Antropologerne **Thomas Pedersen** og **Birgitte Refslund Sørensen** inviterer os derefter til at være med til at byde den danske ISAF-styrke, Hold 10, velkommen hjem. I deres artikel ”Hjemkomstparader for danske soldater - ceremoniel fejring af krigeren og den krigsførende nation” gives en antropologisk analyse af en hjemkomstparade, hvilket giver os indblik i, hvordan denne nye tradition fungerer i praksis. I modsætning til 1800-tallets hjemkomstparader, hvor soldaterne blev modtaget med utvetydig pomp og pragt, foregår disse nye hjemkomstparader i en mere uvis og dynamisk politisk kontekst: vi kender ikke udfaldet af krigen i Afghanistan og heller ikke dens endelige pris, men analysen viser, at italesættelsen af Danmarks engagement allerede er i gang, og at ritualer såsom hjemkomstparader kan give os indblik i, hvordan denne forståelsesramme udvikles og

udbredes.

Vi tager derefter et langt skridt bagud i tiden med mere idéhistoriske analyser af krigens væsen. To analyser demonstrerer, hvordan fortidige krige og konflikter har været bestemmende for langt mere end blot landenes indbyrdes grænsedragninger.

I artiklen ”Kan et privat firma føre en retfærdig krig? – Hugo Grotius og det Hollandske Østasiatiske Kompagni” undersøger **Mathias Hein Jessen**, hvordan en ung Hugo Grotius i starten af 1600-tallet blev hyret til at fabrikere et argument, der kunne forsvare Det Hollandske Østindiske Kompagnis angreb og plyndring af et portugisisk skib. Grotius udviklede her sit berømte argument for, at ingen kunne have ejerskab over havet, og at portugiserne derfor havde brudt denne ’naturlov’ ved at forhindre hollændernes frie sejlads. Hollændernes angreb på portugiserne var derfor helt legitimt og udtryk for en retfærdig krig. På den måde indskriver Hugo Grotius handelskompagniet, eller det private firma, som en legitim aktør i sin egen ret, der på linje med et individ kan forsvare sine naturlige rettigheder og føre krig. Dette argument er særligt interessant idet Grotius i denne realpolitiske overvejelse endte med at opridsse konturerne for den retfærdiggørelse af europæiske magters ekspansion, som i de følgende århundreder blev brugt til at legitimere imperialismen.

Vi holder fokus på sammenhængen mellem krig og finanser i den næste artikel ”Krigens finansieringssystemer – en formanalyse af krig og kredit i kølvandet på Clausewitz” af **Gorm Harste**. Her illustrerer forfatteren, med udgangspunkt i Clausewitz’ teori om tyngdepunktsforskydninger og Niklas Luhmanns systemteori, hvordan kriges tyngdepunkter kan forskyde sig til finansieringssystemer, eftersom krige altid varer længere og bliver meget dyrere end man antager. Med udgangspunkt i USAs – og verdens – finansielle krise, og med en historisk analyse af krigens finansieringssystemer, viser forfatteren, hvordan kriges tyngdepunkter ofte forskyder sig væk fra selve slagmarken, til forsyningen og finansieringen af krigen og slutteligt i de enorme omkostninger og mistede indtægter fra veteraner.

I de sidste tre artikler fokuseres på samtidens krige. I ”Dronekrigeren og krigen på skærmen” undersøger **Kasper Hedegård Schiølin**, hvordan den nye teknik i dronefly udfordrer vores forestillinger om krig og krigsførelse, eller rettere sagt, hvordan dette nye våben skærper en gammelkendt problemstilling mellem krig og teknologi. Krige kan i dag udkæmpes på skærme af særlige *dronekrigere*. Dronerne befinder sig mange tusinde ki-

lometer fra de slagmarker, hvori de intervenerer og kan således ses som den seneste manifestation af en gammelkendt militær idé om strategisk udnyttelse af distance. Forfatteren analyserer denne problemstilling med distance og nærhed i teknologien ved hjælp af Martin Heideggers tænkning. Ud fra dette perspektiv påvirker dronerne selve krigens metafysiske beskaffenhed, hvorved vi bliver gjort opmærksom på en anden tendens ved moderne krige. Det kan tænkes, at krige om få år er blevet så gennemsyret af teknologi, at vi slet ikke behøver en realitetsnær forståelsesramme for et eventuelt militært engagement, fordi vi bliver i stand til at holde krigens virkelighed på sikker afstand.

I artiklen "Krigens skiftende karakter - al-Qaidas strategier for krig gennem 20 år" sætter **Søren Hove** fokus på den organisation, som måske har været den allermest diskuterede og indflydelsesrige i forestillingen om nye krige, nemlig al-Qaida. Mange har proklameret al-Qaidas død efter drabet på Osama bin Ladin og drabene og arrestationerne af mange højtstående medlemmer af organisationen, og man har peget på organisationens marginale rolle i det arabiske forår. Forfatteren argumenterer i stedet for, at al-Qaida er en organisation, der gennem sin 20-årige eksistens flere gange har formået at omdefinere sig sine mål og sit formål ved netop at omdefinere, hvilken krig de førte. Så selvom al-Qaida kunne se ud til at være historie, så har organisationen tidligere vist, at den har kunnet ændre sin strategi i forhold til ændrede omstændigheder.

Morten Diges artikel "Terror, tortur og den tikkende bombe" sætter spørgsmålstegn ved brugen af tortur i den såkaldte 'krig imod terror'. Et af de nye træk ved 'krigen mod terror' er, at den ikke udspiller sig som de kamphandlinger, som den traditionelle krigsetik regler oprindelig er 'gearet' til. En udbredt holdning er, at ekstraordinære omstændigheder, som f.eks. terrorangreb, kan retfærdiggøre ekstraordinære midler. Dige undersøger og overvejer omhyggeligt den argumentation, som en række liberale demokratier benytter sig af, når de forsvarer at bruge tortur som forhørsmetode, nemlig scenariet om *den tikkende bombe*. Vi slutter hermed temanummeret af med en diskussion, som ved redaktionens afslutning var allestedsnærværende i landets offentlighed.

Det er forhåbningen, at denne brede palet af faglige traditioner kan give nye og dybere perspektiver på spørgsmålet om, hvad krig er, og hvilke konsekvenser deltagelse i krig har haft og vil vedblive med at få.

Intermezzoet udgøres denne gang af et uddrag af den britiske filosof **Nina Powers** bog *Den én-dimensionale kvinde* fra 2009, som for nyligt er ble-

vet oversat til dansk på Forlaget Findes. Uddraget og bogen er en kritik af den form for feminisme, der ifølge Power dominerer ligestillingsdebatten, og som fokuserer på flere kvinder på toposter, shopping og friere seksualmoral som de centrale frigørende elementer i kvindekampen. Power derimod mener, at der er dybere og mere alvorlige strukturelle forhold på spil, og at en sådan forestilling om feminisme passer perfekt ind i et kapitalistisk forbrugersamfund. Feminismen må derfor være en del af kampen for et andet samfund. I en kort introduktion sætter **Eva Eistrup**, der også står for den danske oversættelse af bogen, os nærmere ind i Nina Power, bogen og uddraget. Til sidst findes i **anmeldersektionen** som sædvanligt en række nye spændende anmeldelser.

Tilbage er der kun at ønske rigtig god læselyst.

På vegne af redaktionen
Mathias Hein Jessen,
Martin Skovbjerg Jensen
og Ditte Marie Munch-Hansen

Litteratur

- Clausewitz, Carl von (2010, [1832]): *Om krig*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Foucault, Michel (2004, [1975-76]): *Society must be defended – Lectures at the Collège de France 1975-76*, London: Penguin Books.
- Münkler, Herfried (2007, [2002]): *De nye Krige*, København: Ellekjær.
- Thorup, Mikkel (2010): "Introduktion" i Carl von Clausewitz, *Om krig*, Århus: Aarhus Universitetsforlag, s. 7-22.
- Tilly, Charles (1990, [1985]): "War Making and State Making as Organized Crime", i Peter B. Evans, Dietrich Rueschemeyer & Theda Skocpol (red.), *Bringing the State Back In*, Cambridge: Cambridge University Press, s. 169-191.
- Tilly, Charles (2010, [1992]): *Coercion, Capital and European States, AD 990-1992*, Cambridge, MA: Blackwell.

